

Personer med beroendeproblematik –

Ålder som en faktor för tillgång till stöd inom socialtjänsten

Eva M. Karlsson, projektledare & etnolog

Bakgrund

- Projekt om samverkan mellan vuxenenhet (socialpsykiatri & missbruk) och äldreomsorg kring personer med psykiatrisk- och/eller missbruksproblematik
- Enkät, intervjuer, arbetsgrupp, workshop med medarbetare
- Fokus hamnade på övergången mellan vuxenenhet och äldreomsorg, framför allt för personer med beroendeproblematik, mindre om personer som "upptäcks" inom äldreomsorgen

Samverkan sågs inte som det stora problemet – istället lyftes skillnaderna i bedömning av behov och insatser som det som behövde åtgärdas

"Problemet är glappet mellan vuxenenhet och äldreomsorg. Insatsmässigt är det för stort. Vi har inget som motsvarar de insatser de haft tidigare."
(Medarbetare ÄO)

"Samverkan är nog inte bekymret, utan det är insatserna som förändras så drastiskt för många individer."
(Medarbetare VE)

Exempel skillnader vuxenhet/äldreomsorg

Handläggare vuxenhet: Fokus sociala behov, täta kontakter/uppföljningar, stöttande samtal, specialkunskaper beroendeproblematik

Handläggare äldreomsorg: Fokus fysiska behov, glesa kontakter/uppföljningar, handlägger, specialkunskaper åldrandets processer

~~~~~

Insatser vuxenhet: Boendestöd, boende med särskild service, daglig verksamhet/gruppverksamhet, tidskrävande

Insatser äldreomsorg: Hemtjänst, särskilt boende, dagverksamhet/öppen verksamhet, stressigt

Att gå från vuxenhet till äldreomsorg

”Hård” övergång

- Insatser från vuxenhet upphör i och med uppnådda 65 år
- Ny bedömning görs av handläggare inom äldreomsorg
- Insatser beslutas och genomförs utifrån äldreomsorgens palett
- Ansvar och kostnad övergår till äldreomsorgen

”Mjuk” övergång

- Insatser från vuxenheten kvarstår så länge det finns behov av dem
- Successivt fasas vuxenheten ut och äldreomsorgen in
- Eventuellt gemensamma utredningar med handläggare från både vuxenhet och äldreomsorg
- För att motverka konflikter behövs tydlighet kring ansvars- och kostnadsfördelning

Två logiker

Vuxenenhet

- Rehabiliterande
- Socialt fokus
- Motiverande
- Delaktighet i samhället
- Förändring är möjlig

"Vi utgår från klientens behov, hos **dom** är det bara ålder."
(Medarbetare VE)

Äldreomsorg

- Omhändertagande
- Fysiskt fokus
- Insatsinriktat
- Skälig levnadsnivå
- Förändring är inte möjlig

"Dom säger att klienten inte har något aktivt missbruk. Och så kommer den hit och har ett pågående missbruk!"
(Medarbetare ÄO)

Medarbetare äldreomsorg: Det är punktinsatser inom hemtjänsten och vi gör ofta saker åt brukaren, inte tillsammans med brukaren. Sen ska man iväg till nästa brukare, så man hinner inte sitta och lirka.

Medarbetare vuxenenhet: Vi jobbar tvärtom. Inte åt, möjligen med. Men vi försöker pusha på att klienten gör själv. Låter väldigt stressigt inom hemtjänsten!

Olika människor?

Äldre människor

4 § Socialtjänstens omsorg om äldre ska inriktas på att äldre personer får *leva ett värdigt liv och känna välbefinnande*.

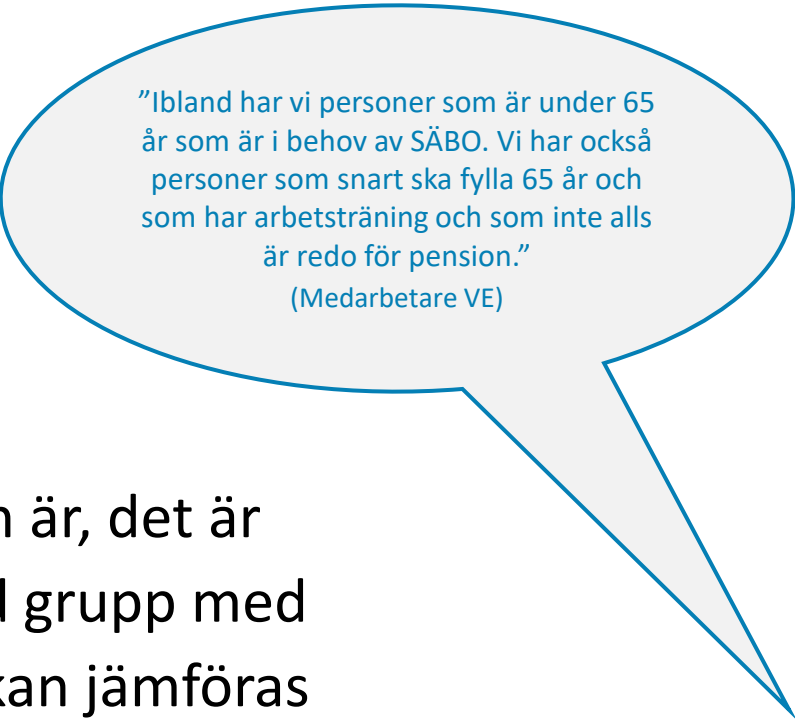

Människor med funktionshinder

7 § Socialnämnden skall verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att *delta i samhällets gemenskap och att leva som andra*.

(SoL 5 kap. Särskilda bestämmelser för olika grupper)

”Den äldre”

”Ibland har vi personer som är under 65 år som är i behov av SÄBO. Vi har också personer som snart ska fylla 65 år och som har arbetsträning och som inte alla är redo för pension.”
(Medarbetare VE)

Skillnaden mellan ”vuxna” och ”äldre” inte är något som är, det är något som görs. Där ”äldre” konstrueras som en särskild grupp med särskilda behov som är annorlunda än, och därför inte kan jämföras med, andra grupper i behov av stöd.

65-årsgränsen kan förstås som en del i att skapa gruppen ”äldre” inom samhällets institutioner.

Jämlik socialtjänst!

SoL, 1 kap. Socialtjänstens mål

1 § Samhällets socialtjänst skall på demokratins och solidaritetens grund främja människornas

- ekonomiska och sociala trygghet,
- *jämlikhet i levnadsvillkor,*
- *aktiva deltagande i samhällslivet.*

Socialtjänsten skall under hänsynstagande till människans ansvar för sin och andras sociala situation inriktas på att frigöra och utveckla enskildas och grupperns egna resurser.

Verksamheten skall bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet.

Diskrimineringslagen

En person får inte behandlas sämre än någon annan *i jämförbar situation*, eller missgynnas p.g.a.

- Kön
- Könsoverskridande identitet eller uttryck
- Etnisk tillhörighet
- Religion eller annan trosuppfattning
- Funktionshinder
- Sexuell läggning
- *Ålder*

2 kap. Förbud mot diskriminering och repressalier inom Hälso-och sjukvården, socialtjänsten m.m.

13 § Diskriminering är förbjuden i fråga om

1. hälso- och sjukvård och annan medicinsk verksamhet,
2. *verksamhet inom socialtjänsten*, och
3. stöd i form av färdtjänst och riksfärdtjänst och bostadsanpassningsbidrag.

13 b § Förbudet mot diskriminering i 13 § som har samband med ålder hindrar inte

1. tillämpning av bestämmelser *i lag som föreskriver viss ålder*, eller
2. annan särbehandling på grund av ålder *om särbehandlingen har ett berättigat syfte* och de medel som används är lämpliga och nödvändiga för att uppnå syftet.

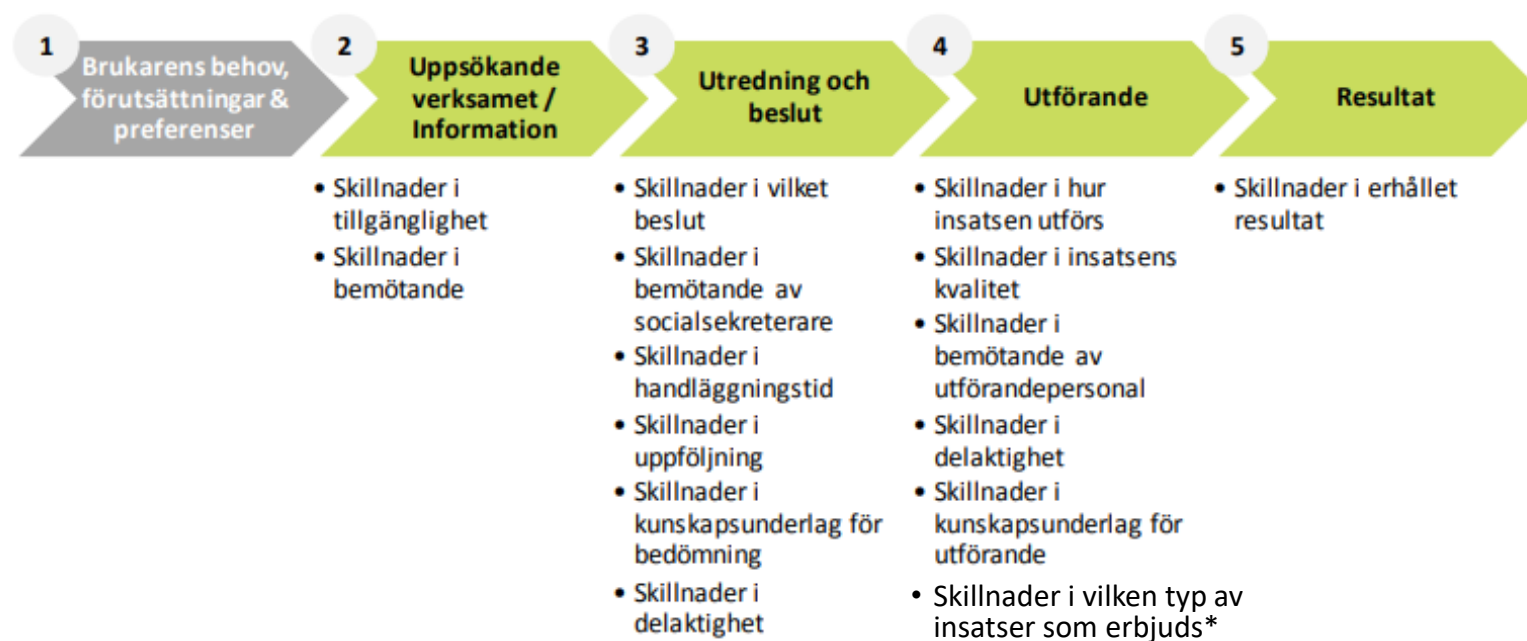
Motiverade eller omotiverade skillnader

En skillnad är omotiverad om den inte kan förklaras av något eller några av följande kriterier:

- Skillnader i klientens behov eller förutsättningar
- Skillnader i klientens preferensramar
- Det finns evidensbaserad kunskap som ger skäl till skillnaden

(Vård- och omsorgsanalys 2016)

Övergripande processbeskrivning av socialtjänstens verksamhet och exempel på skillnader som kan förekomma i processen

(Vård- och omsorgsanalys 2016)

* Tillägg av mig

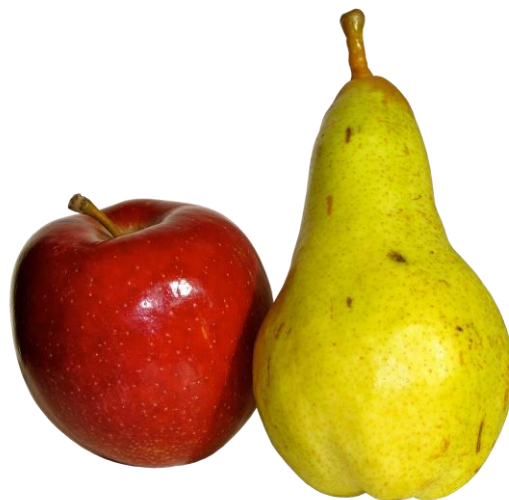
Jämlik socialtjänst?

En situation kan uppfattas olika beroende av vad den jämförs med. T.ex. en undersökning om "Jämlikhet i socialtjänsten" kan komma fram till olika resultat beroende på om jämförelsen görs:

- Internt inom äldreomsorgen i en kommun
- Mellan olika kommuners äldreomsorg
- Internt eller mellan olika kommuners socialtjänst

”På så sätt behöver socialtjänstlagens
jämlikhet i levnadsvillkor kontextualiseras och
sättas i relation till andra personer, eller
grupper, för att få en konkret betydelse.”

(Erlandsson 2014)

Lästips

- Erlandsson, Sara (2014). *"Gammal" eller "funktionshindrad"? Valfärdspolitisk gränsdragning och konstruktion av grupper*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 3-4, 2014.
- Harnett, Tove (2019). *Utifrån ålder eller behov? Ålder som organiserande princip för stödinsatser till äldre*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 3-4, 2019.
- Jönsson, Håkan [red.] (2021). *Perspektiv på ålderism*. Social Work Press, Lund university.
- Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2016). *Omotiverade skillnader i socialtjänsten. En förstudie*. www.vardanalys.se
- Norberg, Per (2020). *Åldersgränser i socialtjänsten – diskriminering eller en fråga om värdighet?* Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet nr 2, 2020.